

Statens kriminaltekniska anstalt.

En redogörelse av utredningens sekreterare,
stadsfiskalen E. GLAS.

Sedan Kungl. Maj:ts vid årets riksdag framlagda förslag om inrättandet av en kriminalteknisk anstalt av riksdagen bifallits, har genom kungl. brev den 9 juni 1939 förordnats, att anstalten skall träda i verksamhet den 1 oktober 1939.¹⁾

Genom detta statsmakternas beslut har ett gammalt önskemål inom polis- och åklagarkretsar blivit tillgodosett. Beslutet är för dem, vilka ivrat för åvägbringandet av ett bättre sakernas tillstånd beträffande den kriminaltekniska sidan av brottsutredningarna — helst då genom tillskapandet av ett särskilt organ härför — så mycket mera glädjande, som med hänsyn till det betydande motstånd tidigare reformförslag mött på sina håll, det kunnat befaras att frågan även denna gång skulle anses vara för tidigt väckt. Föremål för Kungl. Maj:ts prövning var spørgsmålet senast i samband med den utredning, som ledde till statspolisorganisationens införande år 1932.

Den framstöt i ämnet, som nu resulterat i den nya anstaltens tillkomst, gjordes av överståthållarämbetet, som ock sedermera framlade närmare utredning i ämnet. Ämbetet hemställde häri om inrättandet av en särskild institution för enbart kriminaltekniska undersökningar. Denna borde emellertid enligt överståthållarämbetets uppfattning icke bliva en rent statlig institution utan i liket med andra för

¹⁾ Se k. prop. 20 juni 1939, nr. 60, och riksdagens skrivelse 12 maj 1939, nr. 240.

rikets hela polisväsende avsedda organ, såsom exempelvis centralbyrån för fingeravtryck, inlemmas i Stockholms polisverk såsom en särskild avdelning av detta och bekostas av statsverket.

Utan kunskap om nuvarande förhållanden på området och de brister, som vidlåda det nuvarande systemet, torde det näppeligen vara möjligt att bilda sig någon bestämd uppfattning om behovet av den nyinrättade anstalten eller om lämpligheten av att just den förevarande lösningen av frågan om en effektivisering av det kriminaltekniska spaningsarbetet föredragits framför andra länkbara. En utförlig redogörelse härför ges i överståthållarämbetets utlåtande i ämnet. Till ledning för den intresserade lämnas här nedan ett kortfattat sammandrag av utlåtandet.

Såsom gällande lagstiftning å området utformats (se särskilt 2 och 8 §§ lagen om polisväsendet i riket den 6 juni 1925) är polisverksamhetens upprätthållande en kommunal angelägenhet och de olika polisdistrikten äro därför principiellt sett skyldiga att hos sig hava anställd jämväl personal med kriminalteknisk utbildning samt att anskaffa den apparatur, som kräves för utförande av kriminaltekniska undersökningar av inom distriktet inträffade brott.

Av kostnads skull har emellertid i allmänhet icke kunnat tillgodoses kravet på dylik sakkunnig personal samt på teknisk apparatur annat än i mycket blygsam omfattning. I det stora flertalet distrikt torde sålunda icke förekomma nämnvärd annan kriminalteknisk verksamhet än upptagande av fingeravtryck å samt fotografering av brottslingar. Blott ett mindre antal av distrikten — huvudsakligen de större städerna — hava utrustat polisen med ytterligare kriminalteknisk apparatur, varjämte i en del distrikt för underlättandet av spaningsarbetet upprättats vissa register över brottslingar (såsom personregister, öknamsregister och modus operandi register) samt över gods, som anmälts stulet eller på okänt sätt förkommet.

På grund härav har för kriminalpolisverksamhetens del vissa kompletterande anordningar måst vidtagas. Kostnaderna för dessa har emellertid staten fått bestrida med

hänsyn till att anordningarna gjorts gemensamma för rikets hela polisväsende och sålunda icke äro avsedda för något visst polisdistrikt enbart. Av skäl, som det här skulle föra för långt att gå in på, hava dessa kompletterande anordningar inlemmats i polisväsendet inom vissa kommunalstyrelser.

Redan år 1877 anvisades sålunda av Kungl. Maj:t efter därom av överståthållarämbetet gjord framställning medel till tryckning och utdelande av »tryckta polisunderrättelser», avseende hela riket, till underlättandet av brottslingars gripande och tillrättaskaffande av gods, som åtkommit genom brott, vilken publikation alltsedan dess utkommit i Stockholm, under senare tid med kriminalpolisintendenten i Stockholm såsom redaktör och ansvarig utgivare. En andra enbart för polisväsendets räkning avsedd institution tillkom genom Kungl. kungörelsen den 19 november 1920 angående fingeravtryck å häktade m. m. I enlighet med föreskrifterna i denna kungörelse har alltsedan den 1 januari 1921 vid Stockholms polisverk funnits inrättad en centralbyrå för förvaring, registrering och klassificering av fingeravtryck, som av landets olika polismyndigheter tagits å brottslingar samt övriga med kungörelsen åsyftade personer. För den praktiska polisverksamhetens del har vidare genom beslut vid 1932 års riksdag från och med år 1933 inrättats statspolisavdelningar (kriminalpolis och ordningspolis) i flera städer. I viss utsträckning har statspolisen utrustats med apparatur för kriminaltekniska undersökningar.

Såvitt angår kriminalpolisverksamheten har härutöver icke inrättats några centrala organ, med uppgift att utslutande stå polismyndigheterna till tjänst i deras praktiska polisverksamhet. I den mån för kriminalpolisverksamhetens del behov förelegat av annan kriminalteknisk expertis än den nyss nämnda, av staten bekostade hava de olika polisdistrikten fått hänvända sig till vissa statliga anstalter, bl. a. rättskemiska laboratoriet, veterinärbakteriologiska anstalten, elektriska inspektionen, provningsanstalten, och dessutom till det till Stockholms högskolas juridiska fakultet anknutna kriminaltekniska institutet.

Fastän kriminalpolisorganisationen blivit på sådant sätt genom statens försorg utbyggd och förbättrad vidlådes densamma dock alltjämt av avsevärda olägenheter med avseende å möjligheterna att erhålla erforderlig kriminal-expertis.

Till en början kan härvid nämnas de kostnader, som städernas polisdistrikt få vidkännas för erhållandet av kriminalexpertis, och som, ehuru icke i och för sig oskäligen, dock äro betungande för det stora flertalet av dem. För landsbygdens vidkommande förhåller det sig visserligen så, att polisdistrikten erhålla nödig kriminalexpertis kostnadsfritt. Vederbörande landsfiskal bestrider nämligen kostnaderna härför med medel, som av statsverket förskotterats honom. Ändamålsenligheten av de av landsfiskalen sålunda gjorda utbetalningar granskas därefter av länsstyrelsen. Länsstyrelserna lära emellertid enligt vad som uppgivits visa viss benägenhet att anlägga restriktiva synpunkter, då fråga uppstår om godkännande av dylika utbetalningar. Vetskapen härom har, såsom även framhållits från flera av de hörda myndigheterna, verkat som en hämsko på polis- och åklagarmyndigheterna i deras strävan att med tillhjälp av kriminaltekniken få brottmålsutredningarna fullständiga. — Vidare bör i detta sammanhang framhållas, att då grövre brott skett, i kriminalteknik specialutbildad personal icke funnits att tillgå som hjälp åt polismyndigheterna för undersökning omedelbart på brottsplatserna. Särskilt kännbar har denna brist varit för landsbygdens polis. Såsom från de sakkunnigas sida påpekats, har det än vidare förekommit att på grund av avsaknaden av härför nödvändig apparatur kriminalexpertis icke kunnat erhållas hos någon officiell myndighet här i landet. Främst torde måhända böra ha framhållits den splittring av det kriminaltekniska arbetet, som det nuvarande systemet innebär. Givet är, att då kriminaltekniken i praktiken är odelbar, en intim samverkan måste råda mellan de organ, som syssla med des olika grenar. Med nuvarande anordningar torde en sådan samverkan icke vara möjlig. Den rådande splittringen av den kriminaltekniska expertisen på ett flertal institutioner har för övrigt vållat polis- och åklagarmyndigheterna ständigt återkommande svårigheter vid valet av institution. Med hänsyn till dessa myndigheters för närvarande i regel ringa kriminaltekniska utbildning faller det sig nämligen svårt för dem att avgöra på vilken institution enbart eller på vilken institution i första hand av flera, som det ankommer att verkställa önskad expertis. Frånvaron av en del centrala, för kriminalspaningsarbetet synnerligen viktiga register utgör slutligen en för effektiviteten i arbetet allvarlig olägenhet. De centrala register, som

för sådant ändamål föras ä centralbyrån för fingeravtryck samt statspolisavdelningen i Stockholm äro icke tillräckliga.

De angivna bristfälligheterna skulle visserligen kunna avhjälpas genom en utbyggnad av nuvarande organisation med därav följande fördelning av uppgifterna å olika var för sig specialiserade organ. Men därigenom vinnes dock icke den möjlighet till intim samverkan mellan verksamhetens olika grenar som, enligt vad ovan antytts, utgör en nödvändig förutsättning för att den kriminaltekniska vetenskapens olika metoder skola kunna till fullo utnyttjas och göras fruktbringande. Icke heller uppnås därigenom det eftersträfvade syftemålet, att polis- och åklagarmyndigheterna skola befrias från den svårighet att bestämma, till vilken institution hänvändelse skall ske, som undersökningarnas splittring på olika institutioner föranleder. Genom inrättandet av en särskild institution, vilken det ålåge att kostnadsfritt tillhandahålla olika slags kriminal-expertis, skulle däremot även de två sistberörda önskemålen bliva tillgodosedda. Med tillkomsten av en sådan institution skulle därjämte frågan om undervisningen av polismännen i kriminalteknikens tillämpning kunna ordnas på ett — eljest icke uppnåeligt — rationellt och effektivt sätt.

Övervägande skäl synas fördenskull tala för att en särskild central institution för kriminaltekniska undersökningar inrättas i likhet med vad som skett i de flesta utländska stater med ett välorganiserat kriminalpolisväsende.

Därest en sådan anstalt kommer till stånd, bör i densamma uppgå också centralbyrån för fingeravtryck samt tidningen »Polisunderrättelser«, där ju bedrives en för hela rikets polisväsende gemensam verksamhet. Dessa båda institutioner betjäna sig huvudsakligen av tekniska hjälpmedel, och då deras verksamhet följaktligen är av kriminalteknisk natur, bör densamma av skäl som ovan framhållits stå i intim kontakt med övrigt centralt kriminaltekniskt arbete.

Med avseende å den föreslagna anstaltens kompetens och organisation har överståthållarämbetet anfört i huvudsak följande.

Gränsdragningen för anstaltens verksamhetsområde i förhållande till statens rättskemiska laboratorium samt övriga ovan omnämnda, under medicinalstyrelsens överinseende

stående anstalter bör ske sålunda, att undersökningar vilka falla inom eller tangeras den medicinska vetenskapen (eller sålunda serologiska, toxikologiska, farmakologiska, fysiologiska och anatomiska undersökningar) böra i allt väsentligt liksom hitintills utföras å sistnämnda institutioner, och alltså endast en del mindre omfattande, kemiska undersökningar böra utföras å den nya institutionen. Vad angår de kriminaltekniska undersökningar, vilka för polismyndigheternas räkning verkställas å statens provningsanstalt, statens elektriska inspektion och sprängämnesinspektionen, så torde flertalet av dessa undersökningar vara av den speciella beskaffenhet, att de i fortsättningen lämpligare böra utföras å den ifrågasatta nya institutionen. Att uppställa någon generell regel jämväl ifråga om arbetsfördelningen mellan dessa senare anstalter och den nya institutionen efter undersökningarnas art synes emellertid svårigen låta sig göra, utan gränsdragningen torde få ske från fall till fall, så att den anstalt, som för det särskilda fallet är bäst försedd med apparatur och representerar den större sakkunskapen, anförtros undersökningen. Självfallet bör emellertid ifråga om de fall, som här åsyftas den nya institutionen tjänstgöra som en »clearingcentral«, å vilken det alltså skall ankomma att bestämma, varifrån expertis skall i de särskilda fallen införskaffas. Blott för det fall, där det ligger i öppen dag, att viss annan myndighet skall handlägga ärendet, bör hänvändelse ske direkt till denna. Sålunda böra såsom hitintills alla prov för bestämmande av alkoholhalt i blodet hos människor insändas direkt till statens rättskemiska laboratorium.

Den föreslagna anstaltens tillkomst bör självfallet icke medföra, att i de olika polisdistrikten allt sysslande med det mera rutinmässiga, enklare kriminaltekniska arbetet upphör. De anordningar, som i polisdistrikten finnas för sådant ändamål vidtagna, böra följaktligen i erforderlig omfattning vidmakthållas.

En institution av skisserade beskaffenhet, har givetvis att tillhandahålla expertis i främsta rummet på begäran av polis- och åklagarmyndigheter samt domstolar ävensom eljest i förekommande fall på begäran av offentlig myndighet. Tillräckliga skäl torde icke tala för att enskilda skola få anlita anstalten annorledes än genom förmedling av åklagar- eller polismyndighet eller och i enlighet med bestämmelserna i lagen den 7 juni 1934 om bevisning genom sakkunnig.

Anstalten bör lämpligen uppdelas på fem avdelningar, 1) en teknisk avdelning för laboratoriearbeten, 2) en avdelning för polisunderrättelser, 3) en signalementsavdelning för fingeravtryck och fotografering, 4) en registraturavdelning för spaningsregistren och 5) en kansliavdelning. I spetsen för anstalten bör stå en styrelse och som närmaste chef för anstalten under styrelsen en av K. M. utsedd föreståndare. Övrig personal skulle huvudsakligen kommenderas från Stockholms poliskår. Jämte föreståndaren skulle befattningshavarnas antal uppgå till 33.

Den kungl. propositionen ansluter sig på ett undantag när i allt väsentligt till överståthållarämbetets förslag. Utöver överståthållarämbetets motivering för anstaltens inrättande har föredragande departementschefen i sådant hänseende anfört, att de alltmer specialiserade kriminaltekniska laboriemetoderna erfordra en särskild anstalt för att kunna effektivt utnyttjas, att nödig beredskap beträffande olika former av brott mot rikets säkerhet kräver tillgång till personal och tekniska resurser, som icke lära kunna tillhandahållas i annan ordning, samt att ett betydelsefullt utbildningskrav skulle kunna tillgodoses genom organiserat samarbete med statens polisskola i Stockholm. Enligt k. propositionen bör anstalten uppdelas å två — icke såsom överståthållarämbetet föreslagit fyra — fackavdelningar, nämligen en laboratorieavdelning och en registraturavdelning, vartill skulle komma ett kansli. Möjlighet att anlita anstalten bör stå öppen även för enskilda personer, dock ej generellt utan blott efter prövning från fall till fall. Den nyss antydda, huvudsakliga avvikelser från ämbetets förslag hava statsmakterna intagit med avseende å anstaltens administrativa ställning. Anstalten skall sålunda organiseras som en fristående statlig institution, fullt självständig i förhållande till polisorganisationen i övrigt. Härigenom skulle bl. a. den bestämda vinsten — enligt vad i k. propositionen framhålles — ernås, att möjlighet beredes ej blott för specialutbildade polismän från andra orter än Stockholm

utan även fackutbildade personer utom polisväsendet att i tävlan med polismän från huvudstaden erhålla anställning vid anstalten. Den av överståthållarämbetet föreslagna personalstyrkan har något reducerats till sitt antal. Anstalten förutsattes icke skola börja med hela personalstyrkan förrän den 1 januari 1940.

Avlöningsanslaget till anstalten för budgetåret 1939/40 har uppförts med i runt tal 100.000 kronor, omkostnadsanslaget med cirka 50.000 kronor samt kostnaderna för anstaltens utrustning med 150.000 kronor (som reservationsanslag).
